

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישיית פרשת משפטים תשע"ט לפ"ק

בעיר פאלם ספרינגס

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ע"ט

ובקרבים יוצג (י-כד), הרי שהתכוין שיבואו ישראל שוב חזרה. וגם אחר שיצאו כתיב, ויוגד למלך מצרים כי ברח העם (יד-ה). וברש"י איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, ובחמישי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים ע"כ. והיא פליאה כי מעולם לא עלה על הדעת שהיציאה תהא רק על שלשת ימים, ועבור זה באו העשר מכות. וכבר העיר באור החיים הק' (ג-ה) דצריך לתת לב למה יצו ה' דברים שאינם מהמוסר לגנוב דעתם בהליכתם ע"ש. וגם להבין למה קבעו זמן של שלשה ימים, ולא ארבעה וחמשה.

ג בזמן יציאתם ממצרים יש סתירות קראי, ואמרו חז"ל (ברכות ט) אמר רבי אבא הכל מודים, שכשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב, שנאמר (דברים טו-א) כי בחדש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה. וכשיצאו לא יצאו אלא ביום, שנאמר (במדבר לג-ג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה ע"ש. וברש"י פירש שהגאולה היתה בלילה, שבחצות הלילה נתנו להם רשות לצאת, ונשתחררו מן העבדות כבר בלילה, אבל לא שמעו להם לצאת עד בוקר, והיציאה היתה ביום ע"ש.

ויש לומר בזה עוד, כי הנה גזירת הגלות היתה ועבדום וענו אותם ארבע מאות ואחרי כן יצאו וגו' (בראשית טו-ג), ואם כן עדיין לא הגיע זמן גאולתם. אמנם בשביעי של פסח, כאשר באו בני ישראל בתוך הים, והמים להם חומה מימינם ומשמאלם (יד-כב), הרי לולי הנס היו עומדים כולם בסכנה

ואמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי, והגישו אדוניו אל האלקים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה, ורצע אדוניו את אזנו במרצע, ועבדו לעולם (כא-ה). בגמרא (קידושין כב:) רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר, מה נשתנה און מכל אברים שבגוף, אמר הקדוש ברוך הוא און ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע ע"כ. ובתוספות (ד"ה מה) יש במדרש דמרצע בגימטריא ד' מאות, ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה, והלך זה וקנה אדון לעצמו, לפיכך ירצע במרצע העולה כך ע"כ.

ויש להבין הלא בסיני לא שמעו רק עשרת הדברות, והיכן שמעו שם כי לי בני ישראל עבדים. וגם מה שאמרו שרוצעין אותו במרצע לרמוז על ארבע מאות שנה של גלות מצרים, מה ענין לזה מספר השנים שהיו שם. ולא עוד דבאמת העבדות במצרים לא היה אלא ר"י שנה, ויצאו משם קודם הזמן, ולא השלימו שם ארבע מאות שנה. ועיין בישמח משה בפרשתנו שהעיר בזה, ועל פי דרכו יש לבאר באופן אחר.

ונראה בהקדם לבאר מה שמצינו ביציאת מצרים, שצוה ה' למשה לילך אל פרעה ולומר לו, נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו (שמות ג-ה). ומשה הכפיל שני פעמים כן לפרעה (ה-ג, ח-כ). וכן פרעה עצמו חישב כן שיציאתם היא רק לזמן קצר, ואמר לכו נא הגברים (י-י), ולא הסכים להטף. ושוב אמר רק צאנכם

ששמעה בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים, כי במה ששמע אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שהציל אותנו אז מזוטו של ים, בזה מובן כבר מעצמו כי לי בני ישראל עבדים, שנקנו אז לאדון העולם שהצילם.

ולכן צוה ה', ורצע אדוניו את אזנו 'במרצע', שעולה בגימטריא ארבע מאות, שנות השנים של גלות מצרים. שיתבונן כי זה היה מספר השנים שנתחייבו בהשיעבוד, ובאמת יצאו לפני הזמן, ואיך יתכן שלא קיים ה' דברו. אלא על כרחך שנפקע השיעבוד באמצע הזמן, משום שבקריעת ים סוף הציל ה' אותנו מזוטו של ים. ואם כן אז נקנו ישראל לעבדי ה', ואיך הוא קונה כעת אדון לעצמו, להיות עבד לעבדים.

*

והנה הפרשה הראשונה אחר מתן תורה היא דיני עבד עברי, אשר דינים אלו לא היו נוהגין במדבר רק אחר שיכנסו לארץ, ואף על פי כן הקדים ה' ללמוד עם ישראל דינים אלו בראשונה, ועל כרחך כי יש בדינים אלו לימוד מוסר השכל אשר על הכלל כולו יצא. והוא על דרך שמספרים מהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שנשאל פעם למה מתחילין ללמוד עם התלמידים הצעירים משניות אלו מציאות, הלא נחוץ יותר ללמד מסכת ברכות, שיש בהם דינים הנוהגים יום יום. ואמר כי מיסודות האדם היא להתרגל שלא ליגע בממון חבירו רק במה ששייך לו. ולכן כאשר ילמוד הילד דיני מציאה, מה יש לעשות בחפץ של חבירו שמצא, איך צריך להטריח להחזירו, ומתי נתייאשו הבעלים והמה שלו, ילמד בנערותו איך להזהר בממון אחרים ע"כ. ולכן לימדה תורה לנו בראשונה דיני עבד, להורות שגם אחר שנכשל כבר האדם וגנב חפץ של חבירו, מוטל עליו לעשות כל הצטדקאות שיוכל להחזיר ולשלם גניבתו, עד כדי כך שימכור עצמו לעבד על שש שנים, שיוכל בזה לשלם גניבתו. ולא עוד אלא שרבו מוסר שפחה כנענית לדור עמה, והבנים אינם שלו אלא של האדון, והם עבדים כנענים, שאין הם ישראלים גמורים, והכל כדאי ובלבד שיוכל לשלם על ידי זה ממון חבירו שלקח שלא בהיתר.

והנה למדים אנו מפרשה זו, איך דרכי התורה דרכיה דרכי נועם, וכמה רחוקה היא השקפת התורה

להטבע בהים כמו המצריים. והרי אמרו (בבא מציעא כד.) שהציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשין מהן ע"כ. וכן אמרו (שם כב:) אבידה ששטפה נהר מותרת, דכתיב (דברים כג-) אשר תאבד ממנה ומצאתה, מי שאבודה הימנה ומצויה אצל כל אדם, יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם ע"ש. אם כן באותה שעה נפקעה זכותם של המצריים מעליהם ונשתחררו, ואז נקנו לעבדים להבעלים שהצילם מזוטו של ים.

ואם כן בשעת יציאתם ממצרים עדיין לא היו נגאלים, כי עדיין היו בתוך זמן שיעבודם, ולא ניתן להם רשות מפרעה ללכת אלא על שלשת ימים, ורק 'יצאו' אז ממצרים ביום. אבל גאולתם לא היתה אלא בלילה, היינו ליל שביעי של פסח, שאז נכנסו להים וניצלו מאת ה' מזוטו של ים, ובחדש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים 'לילה', היינו ליל קריעת ים סוף. ולכן בחג הפסח חוגגין שני ימים יום טוב, יום הראשון ויום השביעי (ויקרא כג-ו), כי התחלת יציאתם ממצרים היתה ביום הראשון, וגאולתם הנצחי היתה ביום השביעי.

ומעתה כיון שעדיין לא נשלמו זמן הארבע מאות שנה, אלא בקריעת ים סוף נגאלו מדין מציל מזוטו של ים, ועד אז עדיין חיוב שיעבוד עליהם, על כן הוצרכו לקבל רשות מפרעה לצאת על ששת ימים הללו, עד קריעת ים סוף שאז יופקע מעצמו השיעבוד של מצרים עליהם. על כן בקשו רשות נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלקינו, והרי זה כולל חירות מהשיעבוד על ששה ימים, שלשת ימים בהליכה ושלשת ימים בחזרה, כי ביום השביעי יופקע ממילא השיעבוד בקריעת ים סוף, כאשר ה' יצילם לעצמו מזוטו של ים.

והנה המציל מזוטו של ים הרי זה שלו, על כן אז קנה ה' אותנו לעצמו, להיות מעתה עבדים לה', וכמו שאמר הכתוב (ויקרא כה-גה) כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, כי נקנו לו אז מדין מציל מזוטו של ים. ועל כן תחלת דברי ה' בנתינת תורתו לישראל היה, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (כ-ב). וברש"י כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. והיינו שאז קנה אותנו בהפקעת השיעבוד מפרעה, ונקנו לה' מדין מציל מזוטו של ים. ועל כן שפיר אמרו, און זו

בית הסוהר, לישיב עם אנשים פושעים קרימינאליים יחד ימים רבים, שסופו הוא יוצא משם מושחת עוד יותר גדול, מלימוד מעשיהם והתנהגותם.

*

וישוב בא הפרשה השנייה, ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי, והגישו אדוניו אל האלקים, והגישו אל הדלת או אל המזוזה, ורצע אדוניו את אזנו במרצע. והיינו שמתחלה יביאנו לבית דין, ושוב יקריבנו להדלת או להמזוזה, ושוב ירצע את אזנו, ולא האזן עצמו אלא האליה שבאוזן. ובדאי שדברים אלו הם חוקים, אבל יש בהם לימוד גם לפשוטו של מקרא. כי הנה מי הוא האיש שיתרצה להשאיר עבד עולם, ולא להיות בן חורין לשוב אל ביתו ואשתו וילדיו. אך העבד אומר, אהבתי את אשתי ואת בני, הוא נתרגל לחיי הפקר שבהם התנהג עם שפחה כנענית, וכמו שאמרו (גיטין יג.) עבדא בהפקירא ניהא ליה, זילא ליה [זוללה היא בעיניו לזולל בה לכל תאותו], שכיחא ליה, פריצה ליה [מתנהגת עמו בפריצות] ע"ש. הוא טעם כבר הטעם של חיי הפקרות, וקשה לו לפרוש מזה.

והנה צוותה התורה לכל אדם לקבוע מזוזה על דלת ביתו, שיש בה פרשה של יחוד ה' ואהבתו, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, שיש לאהוב את ה', ולמסור עבורו כל תאות לבבו ונפשו ומאודו. ומזוזה זו מונחת על דלת ביתו, כי ביתו של אדם יהודי בדרך כלל היא מלאה קדושה, איש ואשה זכו שכינה ביניהם, אך כשיוצא מפתח ביתו הוא פוגע לראות בדרכי הגויים, אשר בקל יוכל להכשל, עין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרין, ואין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות (סוטה ה.), על כן מזכירין לו ביציאתו מפתח ביתו, זכור שלא תתפתה מהבלי העולם שיבואו נגד עיניך, אלא זכור את בוראך, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך. ובהיות כי אי אפשר לשבת תמיד בבית, ויצא אדם לפעלו לצורך פרנסתו, על כן כאשר הוא בא חזרה בביתו, יתכן שיביא לתוכה מהדברים שנודמן לו לראות מבחוץ. על כן מזכירין אותו שוב בדלתי ביתו, זכור את בוראך ולא תכניס שום דבר מבחוץ לביתך, שתתקרר בזה קדושת הבית. ועל כן העבד הזה שהתרגל לחיי הפקר של השפחה הכנענית, יש להגישו להמזוזה, לעוררו על מה שנצטוינו לקבוע פרשת שמע על

ממשפטי האומות, שבדיניהם חורצין משפטו של גנב לישיב בבית הסוהר לכמה שנים, שלא מגיע מזה שום תועלת, ואדרבה קלקולו יותר מתיקונו. הן לפני כמה שנים הייתי פעם עם חבורה של עסקנים, אודות איש אחד שנקלע במסחריו בלקיחת הלואה מבאנק, ובסופו ירד המסחר, ונעשה לבעל חוב, ומצאו כמה דברים שלא היו כל כך כהוגן בלקיחת ההלואה, והיה עליו משפט של ישיבה בבית הסוהר לכמה שנים. והלכנו להשתדל אצל הפראסקויט"ר, והציעו לו שאנו מוכנים לקבץ הכסף ולהשוות עם הבאנק על החוב, וכאשר הבאנק יאשר שהם שבעי רצון, יניחו לו ממשפטו למחצה ולשליש. וחייך ואמר, אין אנחנו כאן כדי לסדר שלא יצא הבאנק בהפסד, זה לא איכפת לנו כלל. התפקיד שלנו הוא כי איש הזה עשה דבר שלא כהוגן נגד חוקי המדינה, ומגיע לו עונש תפיסה עבור זה, ואין לנו עסק אם הבאנק היא מרוצה. ולא עוד אלא גם אם יפסיד הבאנק עוד יותר כסף במה שיהא בתפיסה, לא איכפת לנו בזה. – וכאשר המלצנו עליו שיש לו אשה ובנים, וכאשר לא יהיה האב בבית, לא יהיה להם פרנסה, ויתגדלו הבנים לפושעים. השיב, גם זה לא איכפת לנו, גם זה אינו מתפקידנו, אנו כאן רק לדון האיש ולענשו עבור מעשיו.

א כן תורתנו תורת אמת, כל התכלית היא רק כדי שיוחזר המעות ולשלם הגניבה. ולכן אין אנו מסתכלים רק איך יוכל להיות לו המעות להחזירו, וצוותה תורה למוכרו לעבד, ובכסף הזה ישלם גניבתו. ולא יחוש מה יהא עם אשתו ובניו, כי הקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו (קידושין כב.). ולא עוד אלא שהתורה חששה גם על הרגשתו, שלא ירגיש עצמו העבד מזולזל בעיני עצמו ובעיני רבו, וצוותה על האדון, כי טוב לו עמך (דברים טו-טז), עמך במאכל עמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן (קידושין כ.). וכאשר יש לו רק כר אחד, הוא צריך לתת אותו להעבד. וכאשר יש לו שלש, אז העבד ישן עם השנים והאדון עם אחד. ומכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. הרי לנו עד כמה רחוקה היא השקפת התורה מהשקפת הגוי, שמענישין ליתן הגנב בבית הסוהר, הנגנב לא מרויח מזה כלום, גניבתו לא יוחזר לו. מפקירין אשתו ובניו להיות בלי פרנסה וחינוך. והוא עצמו נידון שם בשפלות. ובדיני תורתנו הקדושה אין בכלל מושג של עונש

הדלת, שנוכח תמיד שלא יתדבק בנו מדרכי הגויים, אלא להשמר תמיד בקדושתן של בית ישראל, ולהזהר בשמירת העדינות שיש בדרכי החיים של ישראל קדושים.

עוד סיבה יש שעבור זה יוכל האדם להתדרדר כל כך, אשר עבור אהבת חיי הפקר יהא מוכן להיות עבד, והוא כי הולך את חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע, המסתובב בצלם של חכמי ישראל מתבסס מתורתם וצדקתם, ובפרט כאשר זוכה לשמוע תמיד דברי מוסר ותוכחה, הרי און שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין, ומכיר כי אין להחליף עולם עומד עבור עולם עובר. והעבד הזה שיוכל לומר אהבתי את אשתי לא אצא חפשי, זהו לסימן שלא היה דורך רגליו לחכמי ישראל וצדיקי אמת, ואזניו לא קלטו דברי תורה ומוסר. ולכן צוותה התורה והגישו אדוניו אל האלקים, שיביאנו לפני החכמים היושבים בעירו, המורים לעם ה' דרכי ה', ורצע אדוניו את אזנו, האזנים שלו שתומות מלשמוע דבר ה', ויש לפתוח אותם לשמוע תוכחת חיים. ואז יפקחו עיניו ויבין גודל ירידתו במצבו.

ואיתא בגמרא (קידושין כא:): כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילתא [אליה של און, בבשר ולא בתנוך] ע"כ. ויש לומר בטעמו, כי כמה פעמים הסיבה שאינו מסתובב אצל חכמי ישראל, כי שומע הרבה בזלזולם, שאין הדורות האחרונות כהראשונות, ומקבל לישא בישא על התנהגותם. אמנם הרי אמרו חז"ל (כתובות ה:): מפני מה און כולה קשה והאליה רכה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה ע"ש. ואלמלי היה עבד זה משתמש בהאליה לשתום את אזנו כאשר שומע זלזול על חכמי ישראל, לא היה בא לידי מדה זו. ואם כן האליה הלז שלא השתמש בה לאותה צורך שנברא, היא האשם במצבו, ועל כן יש לרצוע האליה במרצע.

*

ונסיים במאמר חז"ל (הנלמדת כעת בחבורת ובהם נהגה) בגמרא (יומא ט:): ריש לקיש הוה סחי בירדנא, רבה בר בר חנה יהב ליה ידא, אמר ליה אלקא סנינא לכו [לכל בני בבל

שלא עלו בימי עזרא, ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני], דכתיב (שיר ח-ט) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו [כך לא הייתם חסרים שכינה], עכשיו שעליתם כדלתות [שער שיש בו שני דלתות, פותח אחד וחבירו סוגר, כך עליתם לחצאין], נמשלתם כארז שהרקב שולט בו [מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים, כך קצת חזון שכינה היה שם, וכולו לא היה] ע"כ.

והיינו שלאחר כלות שבעים שנה לגלות בבבל, ניתן רשות מכורש שיכולים לחזור ולעלות לארץ ישראל, ולא עלו עם עזרא רק מיעוט מישראל, ורוב העם נשאר בבבל, ולכן נענשו שלא שלטה שכינה בבית שני. והסיבה לזה היתה, כי נעשה הגלות נוח לפניהם, סידרו עצמם בבית רחבה ופרנסה הגונה בבבל, והיה קשה להם טלטול הדרך לחזור לארץ ישראל ולבנות הכל מחדש. וכמו כן מקצתם כבר התערבו בין הגויים, והיו מוכנים לוותר על אדמתם אדמת הקודש, ולהמשיך לשבת בין הגויים.

ואם כן נהגו ישראל אז דומיא דהעבד שבא זמנו לצאת לחירות, והוא אומר אהבתי את אדוני ואת אשתי ואת בני לא אצא חפשי, אשר עבור זה צוותה התורה, והגישו אדוניו אל הדלת וגו' ורצע את אזנו. ועל כן אמר על הדור ההוא בבבל, 'ואם דלת הוא', שעשיתם עצמיכם כאותו העבד שמגישין אותו אל הדלת, שגם אתם אמרתם כי טוב לכם לשבת להלאה בגלות, מלעלות לחירות לארצכם, לכן נמשלתם כארז, וחסרה שכינה מכם.

ועל דרך זה יש לנו להשתוקק להגאולה העתידה, גם כאשר לא יחסר לנו דבר בהגלות, יכאב לנו צער השכינה ושמו המחולל בגויים. ואנו נכנסים כעת לימי הגאולה של אדר, מסמיך גאולה לגאולה, ומשנכנס אדר מרבין בשמחה, ואין בין אדר ראשון לשני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים (מגילה ו:), אבל להרבות בשמחה שניהן שוין. ונוכה לראות בקרוב בשמחתן של ישראל בביאת בן דוד בב"א.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' מרדכי נאה הי"ו	מוה"ר ר' יוסף הערשקא הי"ו	מוה"ר ר' יונתן לעפקאוויטש הי"ו	מוה"ר ר' חיים ניסן טויבער הי"ו	מוה"ר ר' יושע שטערן הי"ו	מוה"ר ר' עזריאל יודא ווערצבערגער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב	לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב	בהולדת בנו למול טוב	לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב